

EU ønsker enklere tilgang til forskningsresultater

Gjennomslaget for åpen forskningspublisering er ennå ikke i sikte, skriver kronikkforfatterne.

Effektiv tilgang til digital informasjon er viktig for utviklingen av en europeisk kunnskapsøkonomi. EU ønsker mer åpenhet rundt forskningsresultater på Internett, men gjennomslaget for åpen forskningspublisering er ennå ikke i sikte.

Åpen publisering eller open access (OA) diskuteres også i norske medier. Nylig uttalte Rune Nilsen ved Universitetet i Bergen at «universitet og høyskular bør setje krav i arbeidskontraktane om at ein skal gjere all forskning tilgjengelig gjennom open access» (*Forskerforum* nr. 7/07).

Åpen publisering på nettet gjør det mulig for andre å ta del i forskningsresultatene på nye måter. Mange mener den tradisjonelle modellen er gal: Først finansierer det offentlige mye av forskningen, så publiseres resultatene i dyre tidsskrifter. Det offentlige må deretter kjøpe dem tilbake gjennom bibliotekene.

Med unntak av korte sammendrag er artikler i fremstående forskningstidsskrifter umulig å gjenfinne. Interesserte må betale for eksemplarer eller abonnere på tidsskriftet. Forlagene ber typisk forfatterne om å overføre rettighetene til dem.

Under OA publiseres det i åpne elektroniske arkiver, og tilgang er gratis for leseren – finansiert av forfatteren eller institusjonen forfatteren er tilknyttet. Publiseringavgiften kan eksempelvis være 1000 euro per artikkel. Antallet OA-tidsskrifter øker, ifølge Directory of Open Access Journals – bare siste måneden er det kommet 45 nye. Men til tross for dette er fortsatt bare ca. 15 prosent av de digitalt tilgjengelige artiklene lagt ut under OA. Hvorfor er ikke OA-be-

GJERMUND LANESTEDT
Sjefkonsulent,
Teleplan AS og
Nasjonalt
kontaktpunkt
for eContentplus-
programmet

ALOIS PICHLER
Leder av Wittgensteinarkivet,
Unifob AS/
Universitetet
i Bergen

”Først finansierer det offentlige mye av forskningen, så publiseres resultatene i dyre tidsskrifter.”

vegelsen sterkere? Den østerrikske samfunnsforskeren Michael Nentwich mener det mangler samhandling i forskersamfunnet, og at få forfattere har hørt om OA. De store forlagshusene som Elsevier, Springer og Sage har stor forhandlingsmakt over selv de største aktørene på forbrukersiden (bibliotekene), og de er ikke interessert i OA.

EUs 7. rammeprogram for forskning har fokus på tilgang, semantiske søk og flerspråklighet. Det bevilges hundrevis av millioner euro, og *Digital Libraries and Content* er en av syv «hovedutfordringer» på IT-området. Et annet initiativ – *Digital Libraries Initiative* – skal gi tilgang til millioner av bøker, dokumenter og annet materiale fra biblioteker og samlinger innen 2010. Med et budsjett på over en milliard kroner vil EUs innholdsprogram eContentplus (se www.econtentplus.no) støtte tiltak som gir økt tilgang på tvers av land, språk og fagdomener. Programmet har bl.a. fokus på fagtidsskriftenes hegemoni innenfor forskningspubliseringen.

Norge deltar også i eContentplus – så langt i et titall innovative prosjekter, herunder i Discovery (www.discovery-project.eu). I Discovery har vårt hjemlige Wittgensteinarkivet, det tysk-fransk-italienske HyperNietzsche-miljøet og flere andre miljøer gått sammen for å gjøre 50 000 sider tekst og flere timer med lyd- og bildeopptak fra europeisk filosofihistorie tilgjengelig på nettet.

Innkapsling av forskningsfunn i

eksklusive tidsskrifter utnytter delingsmulighetene på Internett dårlig, og det reduserer forskningsproduktiviteten. Men – forfatterne risikerer ugjerne karrieren ved å publisere i ukjente tidsskrifter.

Tidsskrifter som ikke publiserer artikler fra de beste forfatterne, er uattraktive for nye forfattere. Bibliotekene slutter ikke å abonnere på tidsskrifter kundene ønsker å lese – og uten at de får frigjort penger fra abonnementene, har de ikke rom for å endre på noe. Små forlag eksperimenterer ugjerne med sine få inntektskilder. De store har få grunner til å forlate forretningsmodeller som gir høy profit.

Det finnes få nasjonale strategier, men mange institusjoner vedtar egne policies for forskningspublisering. Her hjemme har de fire store

universitetsbibliotekene og en del høyskoler samarbeidet om NORA-prosjektet. I dag ligger ca. 12 000 masteroppgaver, doktorgradsopp-

gaver, konferanse-«papers» og andre publikasjoner som PDF-filer i tjenesten (www.ub.uio.no/nora).

Ting er på glid. Gradvis vil forlagene akseptere både OA-versjoner og betalte versjoner. Vi tror åpenhetsbevegelsen og EUs bestrebelsler vil krores med suksess. Men veien mot åpenhet vil garantert bli lang og kronglete. ●

Skriv kort – grensen er på rundt 4000 tegn/600 ord eller to maskinskrevne sider med dobbel linjeavstand.